

О.В. Жуліцька

Тарас Григорович Шевченко в літописі мистецького життя Одеси ХІХ – ХХІ століть. Частина ІІ*

1920

У 1920-му році Одеса вперше святкує Шевченківську річницю в умовах радянської влади¹. За розпорядженням губернського революційного комітету створено спеціальну комісію, яка оголосила підготовку до відзначення дня народження поета. Оскільки день цей припадав на вівторок, вирішено було перенести святкування на найближчу неділю, 14 березня. В день святкування на Думській площі поставили тимчасовий пам'ятник Т. Шевченка. За браком металу бюст поета був виготовлений з гіпсу, подібно до того, як це зробили в Москві й Петрограді у 1918 році згідно з ленинським планом монументальної пропаганди. З площі учасники свята рушили до Міського музею красних мистецтв, де було розгорнуто виставку, присвячену поетові. Увечері в театрах та клубах відбулися вистави й концерти. Проте в примітці до розпорядження зазначалось, що жовто-блакитні стяги не можуть мати місця на пролетарському святі².

«Народная выставка картин памяти Т.Г. Шевченко» – виставка, що відбувалась в березні – квітні у Міському музеї красних мистецтв. В передмові каталогу повідомлялось, що у відділі народного мистецтва експонати представлені із «собрания ценностей искусства художественного, художественно промышленного и древностей Музея имени Евгении Ивановны Богдан в Кишиневе. Соседство Бессарабии с Подолией, Украиной имело историческим следствием взаимопроникновение культур и искусства. К предстоящему празднику Украины мало сохранилось среди собиравшихся ценностей упомянутого Музея, да и немного успелось собрать. Но представленное зато подлинники». Серед витворів декоративно-ужиткового

мистецтва були «3 ковра – старинных, украинских, приобретенных при содействии Киевского музея; 1 ковер – из Подолии; 4 узора ковров на кальке – старинных, Украинских с Киевской выставки; 3 коврика, исполненных под руководством инициаторши Музея Е.И. Богдан по украинскому узору; коллекция народных полотен из Подолии; стекло – старинное Украинское (6 предметов); иконы – створки, тоже старинные Украинские (3 предмета); керамика – кавалерия, исполнены гончаром, выходцем из Подолии (6 предметов)». Відділ живопису складався із 86 полотен, які представляли творчість 27 художників, серед яких: Бальц В.С., Брі М.Ф., Буковецький Є.О., Бурсак А.З., Волокідін П.Г., Гершенфельд М.К., Егіз Б.І., Заузе В.Х., Зібенштейн М.І., Іванов М.І., Кишинівський С.Я., Костанді К.К., Лисенко Г.Т., Максоллі М.Л., Малик І.Є., Машталер Г.А., Мілеев С.В., Мюллер В.М., Нааке В.В., Нюрнберг А.М., Свещук І.Ф., Стіліануді О.М., Тенетко І., Тиунов І.Д., Фраерман Т.Б., Шклявер І.А., Юхневич М.З. Художники М.І. Іванов та М.Л. Максоллі представили портрети Т.Г. Шевченка³.

День Тараса Шевченко. Виставка // Известия Одесского Губернского Революционного Комитета. – 1920. – 12 марта. – С. 2. – (В Красной Одессе).

– «В Городском музее (Софиевская ул., № 5) устраивается художественная выставка, посвященная памяти Т. Шевченко. В выставке принимают участие «Союз художников Украины», «независимые» и «южнорусские». На открывающейся 14-го марта в Городском музее выставке памяти Тараса Шевченко, кроме картин местных и иногородних художников, будут представлены работы кустарей-крестьян Подольской губернии, из собрания ценностей

* Автор висловлює щирю подяку колегам В.О. Абрамову, С.О. Седих, О.О. Антонової за сприяння і допомогу в процесі збирання матеріалу для написання статті.

искусства художественно-промышленного музея им. Е.И. Богдан в Кишиневе. Официальное торжество в воскресенье, 14 марта».

На народной выставке имени Шевченко // Известия Одесского Губернского Революционного Комитета. – 1920. – 21 марта. – С. 3. – (В Красной Одессе). – «Юбилей Тараса Шевченко ознаменован в Одессе устройством народной выставки картин имени украинского поэта в помещении городского музея изящных искусств. На выставке заведующим художником Маликом собраны картины лучших местных и иногородних художников. На выставке особенно интересен отдел памяти Шевченко, составленный из портретов Шевченко и коллекции украинских орнаментов, а также ковров, тканей, народных полотен работы украинских крестьян-кустарей. На открытии Шевченковской выставки присутствовали представители советских учреждений, художники, педагоги. Выставку посетили группы учащихся в советских школах, члены профсоюзов и красноармейцы».

1921

З особливою пошаною була відзначена 60-та річниця від дня смерті Кобзаря у 1921 році, коли Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет проголосив Шевченківський день – 10 березня – днем всенародної відзнаки у республіці. В Одесі була створена спеціальна комісія зі вшанування пам'яті Т.Г. Шевченка⁴. При комісії працювало 5 секцій: театральна, музейна, дитяча, видавнича та зі встановлення пам'ятника. Постійним місцем розташування пам'ятника планувалось обрати площу у сквері біля пасажирського вокзалу залізниці. Комісія оголосила конкурс на створення пам'ятника. Губвидав підготував велику кількість літератури, присвячену Т. Шевченку, яку згодом надіслали по повітам для передачі селянам. Дітям вручали подарунки – найкращі твори Шевченка українською мовою⁵.

У дні святкування на шпальтах газет повідомлялося: «Сегодня во всех рабочих клубах и театрах состоятся концерты-митинги, посвященные памяти Тараса Шевченко. Сегодня же состоится открытие выставки по Садовой улице, которое ляжет в основу открываемого музея Шевченко. Губиздатом

заготовлены брошюры: Ашешова – «Жизнь и творчество Шевченко» и тов. Луначарского «Великий народный поэт». Детской секцией будут проведены утренники, на которых представлены будут специально написанные пьески из детской жизни Шевченко. Вечерние спектакли театров также посвящаются памяти Шевченко. В ознаменованья 60-ти летия со дня смерти Тараса Шевченко президиум Губисполкома постановил переименовать ул. Карангозова в ул. Тараса Шевченко. Его же именем будет назван институт народного просвещения. Постановлено перевести в распоряжение губполитпросвета 2643070 рублей из сумм, отпущенных юбилейной комиссией. Из этих сумм будет приобретен портрет Тараса Шевченко работы художника Иванова для выставки. Кроме того постановлено сократить сегодня рабочий день на два часа»⁶.

На вимогу громадськості міста в березні 1921 року по вулиці Садова, 4, було відкрито музей Тараса Шевченка, який проіснував менше року. У грудні його вже було ліквідовано⁷.

У листопаді 1921 року місто також відсвяткувало четверту річницю Жовтневої революції. Чотири виставки-демонстрації на велетенських площах масштабно та гучно повідомляли про відзначення річниці. Весь нижній поверх Воронцовського палацу був присвячений історії революції. Економічно-промислова тематика була представлена в повністю зайнятій п'ятиповерховій будівлі по вул. Леніна (колишній магазин Гальперіна). Сільськогосподарські досягнення демонструвались губернським земельним відділом, де окрім таблиць і діаграм, виставлялись картини із зображенням луків, пасовищ, полів та нив на всіх стадіях – посіву, сходження та врожаю. Не менш показовою була виставка губполітпросвіту. Газета «Вісти-Известия» у № 573 від 9 листопада повідомляла: «Виставка губполитпросвета имени Т. Шевченко дает яркую иллюстрацию о колоссальной работе, проделанной губполитпросветом в области агитации, изобразительного искусства, и пропаганды. Ряд диаграмм и картограмм воочию убеждает зрителей в резких скачках повышения знания пролетарских масс. Виставка подразделяется на отделы: агит-

пропа, в котором выставлены листовки и плакаты издания губполитпросвета, на научную пропаганду, заключающий в себе показательные образцы постановки библиотечного дела, музейного дела и прочее, и на художественный сектор, в котором представлены фотографии, изобразительное искусство, картограммы театров, зрелищ и прочее. Две комнаты выставки уделены работам учеников художественной студии, большинство которых носит на себе печать несомненного дарования. В комнате, посвященной Т. Шевченко, собраны все его фотографии, сочинения и материалы, характеризующие его жизнь и деятельность».

1925

Художники – Шевченко // Известия Одесского Губкома КПБУ, Губисполкома и Губпрофсовета. – 1925. – 10 марта. – (Хроника). – С. 6. – «Сегодня в помещении политехникума ИЗО [У 1924 році Одеське художнє училище було перейменовано на Політехнікум образотворчих мистецтв – авт.] секция художников союза всерабис устраивает свой первый вечер, который будет посвящен Т. Шевченко. В программе – доклад, чтение произведений Шевченко, концертное отделение и выставка репродукций художественных произведений писателя-художника».

1928

Перші надходження творів Тараса Шевченка до колекції Одеського художнього музею відбулися у 1928 році. «Народно-художественный музей получил из Ленинграда группу гравюр различных мастеров, среди которых гравюра с картины Рембрандта «Покупка вина» и работа Т. Шевченко»⁸. Два офорти Т.Г. Шевченка – «Судня рада» із серії «Живописна Україна» 1844 року та «Притча про робітників на винограднику» 1858 року, що був поданий художником на розгляд ради Петербурзької Академії мистецтв на здобуття звання академіка, – і до сьогодні представлені в музейному зібранні.

1931

Михайло Іванович Жук (1883-1964) – один із найяскравіших виразників тенденцій модерну в українському малярстві. Навчався в Києві у школі О.О. Мурашка. Упродовж року студіювався у Московському училищі жи-

вопису, скульптури та архітектури. Вступив до Краківської АМ, яку закінчив у 1904 році. У 1905–1916 роках проживав в Чернігові. В 1925-му художник створив серію плакатів, портретів українських письменників, починаючи зі Сковороди (близько 30-ти) в техніці кольорової літографії, в 1932 – блискучу серію гравірованих портретів українських художників, своїх сучасників. Автор першого українського вінка сонетів (1918). Майже 40 років творчість Михайла Івановича Жука була тісно пов'язана з Одесою (1925–1964).

У 1930 році М. Жук як один з представників Асоціації художників Червоної України увійшов до ради журі міжнародного конкурсу на проект пам'ятника Т.Г. Шевченкові у м. Харкові⁹. У 1931 році в Одесі створює вже другий портрет Тараса Шевченка у змішаній техніці (перший був виконаний в 1920-21 роках для «Всеукраїдаву» у Чернігові). Кобзаря зображено на тлі безкрайнього казахського степу, де Шевченко провів довгі десять років заслання. Праворуч на задньому плані намальовано казаха, що сидить на коні і дивиться в степову далечінь. Ще один портрет Шевченка був створений приблизно у ті самі роки. На ньому теж зображено погруддя Шевченка (в темно-зеленому сюртуці, з синьою краваткою), тільки тлом служить стилізоване темно-червоне зображення гір, а праворуч від погруддя у нижній частині напис «Кавказ»¹⁰.

1937

На короткотривалій проміжок часу в Одеський художній музей із приватних рук надходить акварель «Портрет дівчини з собакою» 1838 року¹¹. Згодом, у тому ж таки 1937 її було передано до Київського державного музею українського мистецтва. В наступному році робота вже перебувала у Харківській Галереї картин Т.Г. Шевченка, а в 1940-му знову повернулася до Києва, спочатку до збірки Центрального музею Т.Г. Шевченка, а з 1948-го – до Державного музею Т.Г. Шевченка.

1938

В цей рік, особливо в останній його третині, зусилля художніх сил міста були зосереджені на підготовці до святкування ювілею: 125-річчю від дня народження Т.Г. Шевченка. Невеличкі замітки під загальною назвою «Назу-

стріч ювілею» в друкованих органах дають можливість відтворити основний хід підготовки.

К 125-летию со дня рождения Т.Г. Шевченко // Большевистское знамя. – 1938. – 3 сентября. – С. 4. – «К славному юбилею великого украинского поэта-революционера Одесский музей русского и украинского искусства открывает большую выставку. На выставке будут экспонированы художественные работы Т.Г. Шевченко, а также лучшие художественные иллюстрации к произведениям поэта. Среди экспонатов выставки – подлинник картины Т.Г. Шевченко»¹².

Художники Одессы к юбилею Т.Г. Шевченко // Большевистское знамя. – 1938. – 4 сентября. – С. 4. – «Новыми художественными полотнами отмечают художники Одессы 125-летие со дня рождения великого украинского поэта-революционера Т.Г. Шевченко. Художник-профессор Крайнев заканчивает большую картину «Смерть Т.Г. Шевченко». Художник Яромицкий пишет иллюстрации к стихотворениям «Катерина» и «Тополя». Художник Крылов работает над иллюстрацией стихотворения поэта «Як би тобі довелось».

Большевистское знамя. – 1938. – 24 октября. – С. 4. – «К шевченковому юбилею большинство одесских художников пишут новые произведения. Проф. Бершадский рисует портрет поэта для музея русского и украинского искусства, проф. Крайнев – картину «Смерть Шевченко». Скульптор Теннер приступает к работе над статуей Шевченко. Многие художники, вдохновленные шевченковским творчеством, пишут картины на сюжеты его произведений. Художник Пархет пишет картину «Катерина», Гурский – картину на одноименную тему, Крихацкий картину «Гайдамаки» и т.п. Предполагается организовывать вечера, посвященные Шевченко-художнику. Областной шевченковский комитет, заслушав инспекцию союза художников, признал необходимым обеспечить выпуск репродукций картин и массовое производство бюстов великого поэта.

Экспонаты на українську виставку, присвячену Т.Г. Шевченку // Молода гвардія. – 1938. – 26 жовтня. – С. 4. – «Понад двадцять художників Одеси розгорнули підготовку до

української виставки, присвяченої великому поету-революціонеру Т.Г. Шевченку... Художники Бершадський і Буковецький пишуть портрети Т.Г. Шевченка. Художник Пархет працює над картиною «Катерина»... Роботу «Шевченко в майстерні Брюллова» покаже в своїй картині художник Ольшанецький».

До 125-річчя з дня народження Т.Г. Шевченка // Чорноморська комуна. – 1938. – 11 грудня. – С. 4. – «В останніх числах листопада в Канів прибули радянські художники міста Одеси товариші Крихацький В.Г., Шпарберг М.Л., Фурсе Г.С., які пробудуть тут до 15 грудня. Вони побувають у заповіднику-музеї, в селах і колгоспах, зв'язаних з великим ім'ям Т.Г. Шевченка. Товариш Фурсе працює над картиною «Сторічний дід Шевченка розповідає 13-річному Тарасові про Коліївщину». Товариш Крихацький – над картиною «Повстання гайдамаків». Товариш Шпарберг у своїй картині «Біля могили Шевченка» зображає багатолюдні екскурсії трудящих... Ці роботи художники подадуть на Шевченківську виставку, що відкриється в Києві ювілейними днями».

1939

У 1939 році широко відзначалося 125-річчя з дня народження Т.Г. Шевченка. 20 вересня 1940 року Рада Народних Комісарів УРСР ухвалила організувати в Києві на базі республіканської ювілейної Шевченківської виставки центральний державний музей Т.Г. Шевченка. Серед численних експонатів, які знаходились в залах, чимало було пов'язаних з Одесою, серед них роботи, що належали пензлю і різцю одеських майстрів: *«Перше місце належить тут великій картині Д.К. Крайнева, який відобразив хворого Шевченка в день останнього святкування ним дати свого народження. Поет прикутий до ліжка. Його оточують близькі люди.*

Репрезентований на виставці молодий одеський художник П. Пархет картиною «Похорон Т. Шевченка» (олія). Тьмянний її колорит наче підкреслює ту скорботу, яка охоплює кожного при сприйманні похорон великого Кобзаря.

При вході на виставку відвідувач зустрічається з скульптурою одеського майстра Теннера. Це – бюст Шевченка. У правій руці великий поет тримає книгу, ліву три-

має перед собою, наче підкреслюючи цим рухом енергійність слів, які він вимовляє, трохи схиливши за своїм звичаєм голову. Полум'яний революціонер кличе до боротьби. Його чують тисячі і десятки тисяч людей, які щодня приходять на виставку і знайомляться тут з чудовими матеріалами про життя і боротьбу великого сина українського народу.

Поруч, в одному з розділів виставки, де зібрані матеріали про заклади, що носять ім'я незабутнього кобзаря, глядач бачить фото першої в Союзі машинно-тракторної станції ім. Шевченка, яка існує на території Одеської області, бачить фото чудових людей, яких виховала стаханівська робота на вільних, не розмежованих просторах колгоспних земель»¹³.

В розділі «Нові картини і скульптури» у виданні «Альманах Шевченкові» зазначалось: «Близько 20 художників і скульпторів Одеси працювали над шевченківською тематикою. Художник Крихацький присвятив свою роботу шевченковим «Гайдамакам», Д.К. Крайнев виступив з великим полотном «День народження Шевченка», П. Пархет – з картиною «Несуть труну великого Кобзаря», Шпарберг – з картиною «Могила Шевченка». Графіку «Пам'ятник Шевченкові в Харкові» дав худ. Ковтурман. Нові скульптури вийшли з-під різця Теннера – «Шевченко-революціонер» та Паровиченка – «Маленький Шевченко слухає кобзаря».

Художник Цимпаков виїжджав до Шевченківської МТС, денарисував портрети знатних людей машинно-тракторної станції, яка носить ім'я великого поета-революціонера.

Ряд робіт одеських художників та скульпторів експонований на республіканській шевченківській виставці в Києві, інші демонструвались на осінній звітній виставці одеських художників.

В одеській організації спілки радянських художників відбулись доповіді, присвячені художній спадщині Шевченка.

***

До ювілейних днів була відкрита виставка робіт молодих художників – студентів одеського художнього училища на шевченківську тематику.

Другу виставку робіт художників-самоуків, присвячену шевченківському ювілею,

організував у своїх стінах Будинок народної творчості.

Була відкрита також виставка в музеї українського та російського мистецтва. На ній, крім численних робіт радянських художників на теми життя і творчості Шевченка, були експоновані картини, що належать пензлю сучасних Шевченкові майстрів живопису, а також два офорти роботи Шевченка, які зберігаються в музеї»¹⁴.

В ювілейний рік місцева преса повідомляла:

Шевченківська виставка // Чорноморська комуна. – 1939. – 26 січня. – С. 4. – «До 125-річчя з дня народження Т.Г. Шевченка Одеський музей російського і українського мистецтва організує виставку, присвячену великому поетові. Виставка відобразить життя і творчість Т.Г. Шевченка. Тут будуть показані художні роботи самого поета, репродукції його картин, ілюстрації художників до шевченкових творів, різні видання творів Т.Г. Шевченка, фотомонтажі, репродукції картин присвячених поетові».

Работы Т.Г. Шевченко в Одесском музее // Большевистское знамя. – 1939. – 3 февраля. – С. 4. – «Музей русского и украинского искусства в Одессе, готовясь к ознаменованию замечательной даты – 125-летия со дня рождения гениального украинского поэта-демократа Т.Г. Шевченко, приобрел 3 оригинальных офорта работы Т.Г. Шевченко для коллекции русской и украинской живописи»¹⁵.

Репродукции с картин Т.Г. Шевченко // Большевистское знамя. – 1939. – 15 февраля. – С. 4. – «Готовясь к празднованию замечательной даты – 125-летия со дня рождения Т.Г. Шевченко, Одесский государственный художественный музей проводит работу по популяризации творчества великого Кобзаря в живописи. Музей выпускает несколько серий больших репродукций с картин Т.Г. Шевченко».

Одесские художники на украинской выставке в Киеве // Большевистское знамя. – 1939. – 28 февраля. – С. 4. – «Одесские мастера изобразительного искусства усиленно готовятся к 125-летию со дня рождения Т.Г. Шевченко. Уже закончили свои картины художники проф. Д. Крайнев – «Последний день жизни Шевченко», И. Гурский – «Кари ляхам, кари», А. Кобцев – «Шевченко среди

крепостных», П. Пархет – «Похороны Т. Шевченко», Г. Синицкий – «Портрет Шевченко». Из скульптурных произведений готовы работа Теннера – «Статуя Шевченко» и Паровиченко – «Малый Тарас слухає оповідання діда про панщину». Все эти работы будут отправлены в ближайшие дни областной организацией Союза советских художников Украины в Киев на украинскую юбилейную выставку, посвященную великому кобзарю».

Чествование народного поэта Т.Г. Шевченко // Большеви́стское знамя. – 1939. – 11 марта. – С. 4. – «Выставка, посвященная великому Кобзарю. В день 125-летия со дня рождения великого народного украинского поэта-революционера Тараса Григорьевича Шевченко, в Одесском государственном художественном музее открылась выставка работ одесских художников, посвященная великому кобзарю. На выставке представлено около 100 работ, охватывающих все виды изобразительного искусства».

1941

У першому півріччі 1941 року Соломон Якович Кишинівський (1864-1942), одеський художник побутового та пейзажного жанрів, працював над ескізами до картин з життя великих творців минулого – Мікеланджело, Людвіга ван Бетховена, Ніколо Паганіні, Олександра Пушкіна, Тараса Шевченка. Зокрема, 9 травня «Чорноморська комуна» повідомляла, що художник закінчив ескіз картини про те, як Тарас Шевченко рятував єврейську сім'ю від пожежі. Було виконано декілька варіантів з різними композиційними рішеннями. Художник також отримав замовлення Управління в справах мистецтв при Раднаркомі УРСР на низку картин з життя одеських навчальних закладів і оздоровниць.

1944

Дві фабричні посмертні маски Тараса Шевченка розміром 24,6 × 20 надійшли до музейної збірки, де перебувають і понині.

1947 – 1948

За матеріалами архівного фонду Одеського музею західного та східного мистецтва рішенням художньої ради від 16 вересня 1947 року, до складу якої входив директор ОХМ Нестеров В.Ф., було прийнято рішення

придбати у приватної особи М.С. Пискаренко за 250 карбованців п'ять офортів: «Старець на кладовищі» 1859, «Сама собі в своїй господі» 1859, «Вірсавія» 1860, «Натурщиця» 1860, «Автопортрет» 1860. Книга надходжень ОХМ за 1948 рік фіксує підтвердження даного поповнення колекції Актом закупівельної комісії від 1 червня 1948 року.

1949

28 листопада 1928 року у Березівському районі Одеської області на базі тракторної колони зернорадгоспу ім. Т.Г. Шевченка було створено першу в Радянському Союзі машино-тракторну станцію (далі – МТС)¹⁶. З метою популяризації творчості художників УРСР Одеський обласний відділ у справах мистецтв організував виїзну «Виставку творів художників України. Живопис, графіка, скульптура» в МТС ім. Т.Г. Шевченка у червні 1949 року. Серед авторів – народний художник СРСР Шовкуненко О.О., академік Касян В.І., Дерегус М.Г., Бокшай І.І., скульптор Кавалерідзе І.П. та багато інших. Загальна кількість експонатів нараховувала 73 твори¹⁷. Художній фонд готував в подарунок МТС великий портрет Тараса Шевченка. Окремою частиною експозиції виставки був куточок Т.Г. Шевченка, який складався із 8 експонатів музейної збірки: 6 офортів майстра («Судня рада», «Автопортрет», «Старець на кладовищі», «Вірсавія», «Старости»¹⁸, «Притча про робітників на винограднику»), гравюра з портрету Т.Г. Шевченка І.М. Крамського та посмертна маска художника.

1961

До сторіччя від дня смерті Т.Г. Шевченка в музеї була проведена виставка репродукцій творів майстра у кількості 24 робіт. На чорнобілій світлинці, що зберігається в архіві ОХМ, можна побачити великий стенд, на якому в хронологічній послідовності були розміщені автопортрети, роботи із циклу «Живописна Україна», «Притчі про блудного сина», портрети акторів М.С. Щепкіна, А. Олдріджа та ін.

1964

Республіканська художня виставка до 150-річчя з дня народження великого сина українського народу Т.Г. Шевченка була відкрита 8 березня в Республіканському виставковому павільйоні міста Києва. На ній було

представлено понад 1600 картин, скульптур, твори графіків, плакатистів, майстрів прикладного мистецтва та народних умільців. Основна діяльність митців та художніх закладів Одеси була зосереджена на підготовці до участі у ювілейній виставці.

Шумакова Л. Свято на Пушкінській // Чорноморська комуна. – 1964. – 13 лютого. – С. 4. – «Понад 70 митців представлені на цьому огляді. У трьох залах музею розміщено 130 творів живопису, скульптури, графіки, декоративного і прикладного мистецтва. Кращі з них будуть відібрані для показу у Києві, на ювілейній республіканській виставці.

...Сильне враження справляє на глядачів емоційно насичене полотно А. Попова «Заповіт»... приваблює скульптура Ф. Фальчук – «Наймичка». А поруч сповнені світла, радості твори про щастя «на оновленій землі». Це і «Горобчики» А. Векслера, і «Утро» М. Тодорова, і «Літній день» А. Ліхолета, і «На колгоспній ниві» І. Триколенка. Багатопланове втілення знайшли образ Шевченка та герої його творів у роботах скульпторів М. Кіпніса, К. Литвака, Н. Голкової, М. Нарузецького, у ліногравюрах З. Хмеля, А. Кастасюка, В. Шахрая. І дуже приємно... побачити цікаві твори декоративно-прикладного мистецтва. Їх представили О. Шиян, Г. Кармалюк, І. Гончаренко, Д. Ключвант, Є. Штівельман, І. Шенкер, Е. Павлюк-Судьїна. Ця виставка дарує радість зустрічі з творчістю народного художника УРСР Михайла Михайловича Божія. Перед нами «Портрет композитора Данькевича»... Звичайно, можна було б говорити і про недоліки окремих робіт, і про певну обмеженість тематики. Та все ж своїми кращими творами виставка влітає яскраві квіти у вінок всенародної любові до Кобзаря».

Тимофієнко В. Художники України – Шевченку // Чорноморська комуна. – 1964. – 4 листопада. – С. 3. – «Українські художники присвятили 150-річчю з дня народження Т.Г. Шевченка велику виставку. Вона експонувалась у Києві, Москві, Львові, а тепер розмістилась у залах Одеської державної картинної галереї... Найбільш цікавим на виставці є відділ графіки. Тут представлені твори великої групи майстрів, у тому числі народних худож-

ників СРСР М. Дерегуса і В. Касіяна... Величні й глибоко хвилюючі образи створив В. Куткін за мотивами творів Шевченка... Спираючись на традиції народного мистецтва, оригінально працює у графіці львівська художниця С. Караффа-Корбут. ...Дружбі Шевченка з видатними діячами культури присвячені ліногравюри Г. Галкіна... Образ нової людини втілює у своїх ліногравюрах художник... Л. Фейгін. Народний художник УРСР Григорієв представив на виставку ряд цікавих і майстерно виконаних робіт.

... На виставці представлено ряд чудових творів живопису. В першу чергу слід відзначити картину народного художника УРСР М. Божія «Думи мої, думи»¹⁹, гігантська робота думки філософа. Цікава за замислом робота одеського художника К. Філатова «Т.Г. Шевченко в засланні». Одним з кращих живописних полотен виставки є триптих заслуженого діяча мистецтв УРСР А. Каца – «Кобзар». Центральна частина триптиха має назву «Не каюсь»... Найбільш вдалою частиною триптиха є «Думи», момент повстання зображений у правій частині «Кайдани порвіте»... Про тяжку долю жінки, її готовність вступити в боротьбу розказує робота художника Г. Бельцова «Оксана»²⁰. В. Василенко в полотні «Катерина» зумів створити емоційно виразний твір... На жаль, ряд картин, присвячених життю Шевченка, хибують на надмірний побутовізм та ілюстративність... Як і у відділі графіки, твори живописців, присвячені нашій сучасній радянській дійсності, розміщені в окремих залах. Тут основний лейтмотив – утвердження краси життя наших сучасників. Це властиво і тематичним, і портретним, і пейзажним роботам... Цікаво й різноманітно представлений на виставці відділ скульптури. Образ Шевченка втілений українськими скульптурами С. Якубовичем, І. Знобою, Л. Сабонеевою, Ф. Коцюбинським, М. Вронським та І. Кавалерідзе... Дуже пластична і виразна «Лілея» М. Щербакова. З нею перегукується за своїм ліричним настроєм робота В. Усова «Дівчина». Майстерно передано настрої у скульптурі Л. Твердянської «Ви в наймах вирости чужії, у наймах, сестри, й умрете». Один з найкращих творів виставки –

трилогія заслуженого діяча мистецтв УРСР В. Борисенка “Земля”, де розкриваються основні етапи в житті селянства: “Кріпацтво”, “Народження сіяча”, “На оновленій землі”... На цій чудовій виставці вперше так широко і всебічно охоплено складний комплекс ідей, якими жив великий український поет, полум’яний революціонер і чудовий художник Тарас Григорович Шевченко.

Філії Спілки письменників, Спілки композиторів та Спілки художників України в Одеській області підготували до 150-річчя з дня народження Т.Г. Шевченка ювілейне видання “Кобзареві – Одеса” на громадських засадах²¹. Внеском творчої спілки художників стали репродуковані твори М. Божія “Думи мої, думи”, А. Гавдзінського “Т.Г. Шевченко на етапі”, О. Попова “Заповіт”, О. Белова “Тарас Григорович Шевченко”, П. Пархета “Поховайте та вставляйте”²².

1966

На початку липня 1966 року в парку культури і відпочинку ім. Т.Г. Шевченка відбулися урочистості з приводу встановлення пам’ятника великому Кобзареві. Встановити скульптуру по осі алеї головного входу було вирішено у 1964 році. Спеціальна комісія затвердила проєкт 30 червня 1966 року, а вже на самому початку липня «культурна громадськість міста, представники різних громадських організацій, члени бюро обкому і міському партії стали свідками справжнього свята шанування великого українського поета. Монумент, створений скульпторами А. Білостоцьким, О. Супруном та архітектором Г. Топузом. На гранітному постаменті височіє сповнена динаміки, руху постать Т.Г. Шевченка. На фасадній частині – факсиміле великого поета. Збоку, на постаменті – роки життя Т.Г. Шевченка і слова із «Заповіту»...»²³. Скульптура була відлита в майстернях Київського художнього фонду. Загальна висота пам’ятника 9 метрів. Скульптуру Т.Г. Шевченка, що знаходилась в парку раніше, було вирішено передати в селище Шевченко Ленінського району²⁴.

1989

Вечерня Одеса. – 1989. – 1 марта. – С. 3. – «В выставочных залах Одесского литературного музея открыта выстав-

ка, посвященная 175-летию со дня рождения Т.Г. Шевченко. На этой выставке в отдельном зале представлена наиболее интересная часть моей Шевченкианы» – писав автор статті і власник унікальної приватної колекції одеської Шевченкиани Тарас Максим’юк²⁵. – «За последние лет восемнадцать мне удалось собрать в Одессе восемь портретов Т.Г. Шевченко. Большинство из них висело на стенах одесских квартир в конце XIX – начале XX веков. Среди авторов портретов художники М. Жук, И. Краснобородченко. Особо хотелось обратить внимание посетителей выставки на интересную работу одесского художника А.А. Ждахи (1855-1927), являющуюся иллюстрацией к поэме Т.Г. Шевченко «Чернец». И отметит вариант конкурсного проекта памятника Т.Г. Шевченко для тогдашней столицы Украины – Харькова... П.В. Митковицера. Работы А.А. Ждахи и П.В. Митковицера выставляются впервые».

Чорноморська комуна. – 1989. – 8 березня. – С. 3. – «Одеські художники віддавна плідно поповнюють українську образотворчу шевченкіану... Ця добра традиція знайшла своє продовження і в ювілейний рік. 77 творів живопису, графіки, скульптури 38 одеських художників відправили на республіканську виставку, присвячену 175-річчю від дня народження Т.Г. Шевченка. Усі вони експонуються у центральному виставочному залі столиці».

Зимко І. Експозиції музею // Знамя коммунизма. – 1989. – 8 марта. – С. 3. – «На встречу 175-летию со дня рождения великого Кобзаря в Художественном музее открылась выставка репродукций его произведений – “Катерина”, “Автопортреты”, “Крестьянская семья”, “Портрет Айры Олдриджа” (негритянского актера), другие работы из серий “Живописна Україна” и “Блудный сын”... “Шевченко-художник” – под таким девизом научные сотрудники музея в канун знаменитой даты выступали с лекциями, показывали слайды не только в Одессе, но и в районах области. В том числе в Ананьеве – в подшефном музее, во Дворце культуры совхоза “Выгодянский” и др.».

Большевистское знамя. – 1989. – 5 апреля. – С. 3. – «Я это назвал “Стихи любимой женщине”. В украинском театре имени

Октябрьської революції открито виставка произведений художника Юрия Коваленко, посвященная 175-летию со дня рождения Т.Г. Шевченко».

1993

Кракалія Р. До вічних цінностей народу // Чорноморські новини. – 1993. – 20 березня. – С. 3. – «У художньому музеї... з нагоди 179-ї річниці від дня народження Т.Г. Шевченка відкрилась виставка українських майстрів... Серед представлених майстрів С. Васильківський, О. Мурашко, С. Світославський, М. Пимоненко, К. Трутовський, П. Нілус, Г. Головков, Т. Дворніков, К. Костанді, О. Ацманчук, В. Синицький, Ю. Єгоров, Л. Ястреб, В. Цюпко, В. Басанець, В. Рахманін, Ю. Коваленко... Є на виставці ще два невеличких розділи. Це – ікони, а також кілька офортів Тараса Шевченка. [...] Про шевченкові офорти із графічної серії “Живописна Україна” написано багато. На виставці їх 4. Кожна гравюра насичена глибокою любов’ю й повагою до свого народу, до України. Постояти перед ними – і наче забринять у серці поетові рядки: “Я так люблю свою Україну убогу...”»²⁶.

1995

Художники «Човна» салютують Кобзарю Слово. – 1995. – 10 марта. – С. 2. – (Дневник искусства). – «Украина: культура и традиции». Это не слишком масштабная, но, безусловно, значительная по уровню мастерства выставка, открывшаяся в Одесском литературном музее, как бы еще раз напоминает нам, что великий Кобзарь, ко дню рождения которого она и приурочена, был не только художник слова. На сей раз творческое объединение “Човен” представляют отличные колористы, известные мастера украинской ветви современного абстракционизма В. Басанец, И. Божко, В. Маринюк, С. Савченко, В. Цюпко и др. Выставка, открывшая в этом году в Одессе традиционные шевченковские дни, посвящена также 90-летию первого товарищества «Просвіта».

1996

Михайленко А. Повернений Амвросій Ждаха // Одеські вісті. – 1996. – 10 вересня. – С. 3. – «Виставка робіт Амвросія Ждахи, присвячена 5-річному ювілею незалежності

України, була відкрита у виставочному залі Одеського міськвиконкому. Вона відбулась завдяки правнучці художника Галині Юрївні Поляковій та почесному члену Всеукраїнської спілки краєзнавців Тарасу Максим'юку, котрі надали для експозиції різноманітні матеріали зі своїх особистих колекцій. Серед робіт пейзажі, ілюстрації до Євангелія, “Кобзаря” та українських народних пісень тощо».

2003

Святитель Тарасій, один з найвидатніших отців Церкви – небесний покровитель Тараса Григоровича Шевченка. Поет народився 25 лютого, у день його пам'яті, і в святому хрещенні дістав його ім'я. Ікону с присвятою Кобзареві у 1867 р. написав художник Григорій Честахівський (1820–1893), один з найвірніших послідовників Т. Шевченка, автор спогадів. На іконі зображено святителя Тарасія Царгородського та преподобного Михайла Синайського. На лицьовому боці ікони, знизу дошки, написано: «Вічная пам'ять и добра слава вірним товаришам: Тарасу Григоровичу Шевченко и Михайлу Матвіевичу Лазаревскому. Григорій Честаховській року Божого 1867 місяця серпн». Зі зворотного боку зазначено інвентарний номер – 356.

У 1990-х роках ікона зберігалася у Свято-Вознесенській церкві м. Конотопа. З благословення Предстоятеля Української Православної Церкви Блаженнішого Володимира, митрополита Київського і всієї України, Преосвященніший Інокентій, єпископ Конопський і Глухівський, передав ікону в Київську Митрополію УПЦ для реставрації. Ікону реставрувала фахівець Одеського філіалу Національного науково-дослідного реставраційного центру України, художник-реставратор, член НСХУ, володар ордену княгині Ольги III ступеня, Іна Аркадіївна Русіна. Меценатську допомогу в реставрації святині надав Голова Правління Промінвестбанку України, заслужений діяч мистецтв України, професор, поет Володимир Павлович Матвієнко. Нині ікона святителя Тарасія та преподобного Михайла зберігається в домовому храмі в ім'я святителя Миколая Чудотворця, що при Предстоятельській резиденції у Києво-Печерській Лаврі²⁷.

Відреставрують в Одесі // Чорноморські новини. – 2003. – 7 березня. – С. 5. – «Наприкінці лютого в одному з одеських храмів відбулося урочисте освячення унікальної ікони «Святий Тарасій», яка була написана в XIX столітті на пам'ять про українського поета Тараса Шевченка. До Одеси ця ікона потрапила не випадково – наші майстри будуть її реставрувати, і саме перед реставраційними роботами її було освячено. Співпрацівники міської філії Центральних реставраційних майстерень України мають намір здійснити всі роботи безкоштовно. Вони також планують зробити копію ікони і передати її у дар Національному музею Тараса Шевченка у Києві. ...

2004

З нагоди 190-ї річниці з дня народження Т. Шевченка в Одесі у видавництві «Друк» вийшла повість «Художник», де автором ілюстрацій та оформлення видання з позиції художнього конструювання книги був Ігор Федотович Марковський (1949 р.н.), уродженець м. Котовськ Одеської області. Книга увінчала багаторічне звернення митця до шевченківської тематики. Ще в юнацькі роки прийшло захоплення образотворчим мистецтвом, опановування якого розпочалось у художній школі. Не менш натхненно студіювався живопис в ОХУ імені М.Б. Грекова. Потім було навчання у Київському художньому інституті. З його стін Ігор Федотович вийшов художником книжкової графіки. Дипломна робота «Ілюстрація та художнє макетування повісті Т.Г. Шевченка «Художник»» отримала найвищу оцінку, а оригінали ілюстрацій зберігаються у фондах Київського музею Тараса Шевченка. У 1996 році художник ілюстрував історико-філософську поему «Неофіти»²⁸.

2013

На початку 2010-х років відомий митець, заслужений художник України та член правління Одеської організації НСХУ Сергій Савченко започаткував проведення виставок з нагоди Шевченківських днів. Відкриття виставок традиційно відбувалося у форматі конференції. У 2013 р. у виставковій залі НСХУ по вулиці Торговій, 2, було представлено понад півсотні авторів та більш ніж 70 робіт. «Твори малярства, графіки, скульптури, декора-

тивно-ужиткового мистецтва засвідчують серйозність підходу до заданої теми, а в цьому контексті – розуміння кожним свого завдання не буквально: відобразити шевченківську тематику, український пейзаж тощо (хоча не було б у цьому нічого, вартото осуду). Іншими словами, виставка ця вийшла не формальною, задля дати, а виявом непересічного таланту кожного з мистців. Відповідно й відбір був серйозний. Хоча є на цій виставці й деякі ілюстративні роботи – у сенсі позитивному. Це, передусім, портрет Тараса Шевченка. Але який! Цілковито нетрадиційний портрет цей роботи Альберта Павлюка став наче символом усієї акції. Як рівно ж і ще одна робота – «Скрипаль» (художник Микола Овсійко)»²⁹.

Значною подією художнього простору Одеси кінця 2013 року, напередодні святкування великого ювілею, стало висування Всеукраїнською творчою спілкою «Асоціація українських письменників» художника Володимира Петровича Кабаченка³⁰ номінантом на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка за серію живописних творів «Степові сарґіchos». Роботи, створені упродовж 2009-2013 років були представлені на персональній виставці в Одеському художньому музеї та в Академії мистецтв України в Києві у 2013 році. «Роздивляючись живописні полотна Володимира Кабаченка... особливий інтерес викликали такі роботи... «Бандурист», «І мертвим. І живим...». У них художник творить власний космогонічний міф про жінку-птаха... конструює образи козаків-характерників, наділених містичною силою; моделює просторові подорожі персонажів, здатних у творчому екстазі підніматися у небо... твори вражають глибокою метафоричністю і психологічністю художніх образів»³¹.

В рамках святкування 199-ї річниці з дня народження Тараса Шевченка в Одеській національній науковій бібліотеці ім. О.М. Горького відбулися традиційні Шевченківські читання. Серед учасників були присутні науковці, художники, скульптори, артисти. «Вид їхньої діяльності в образній формі акумулював значний обсяг інформації про творчість та постать Тараса Шевченка. Серед слухачів – студенти Одеського аграрного університету,

читачі бібліотеки. Під час читань присутні мали змогу оглянути невеличку камерну ретроспективу творів живописця Світлани Крижевської «Село на нашій Україні – неначе писанка село...», створених свого часу на пленерах по Шевченкових місцях, переважно на Чернігівщині. У цих краях були маєтки Тарнавських, Лизогубів, Кейкуатових, де гостював тоді молодий випускник Петербурзької академії. Там були створені першокласні портрети окремих представників згаданих дворянських родин. На окремих пейзажних полотнах Крижевської, написаних кілька десятиліть тому, ще можна бачити типові селянські оселі часів Тараса Шевченка. Світлана Григорівна зуміла донести молодіжній аудиторії і своє захоплення українською природою, нашим побутом і традиціями та особою Шевченка. Мистецтво її, водночас, має спонтанно-лінійне та колористично-енергетичне вираження і проникливе захоплююче щирість»³².

2014

Святкування 200-річного ювілею з Дня народження Тараса Григоровича Шевченка почалися у січні в галереї Воронцовського палацу, де було відкрито художню виставку «Зимові барви України», в якій продовжувачі «малярських традицій Кобзаря, сучасні митці Одеси, Києва, Харкова, Чернівців, а також Білорусії та Польщі, знаходячи натхнення в його поезії, зображають природу, святкові традиції українців, підмічають важливі моменти з життя нашого народу і переносять їх на свої полотна. Серед авторів такі відомі імена як Михайло Пархоменко, Геннадій Верещакін, Юрій Валюк та інші, чії роботи об'єднані темою української зими»³³.

«Со стен хранящего традиции утонченной культуры аристократизма Воронцовского дворца глядит на нас украинская земля – прекрасная и простая, где знаком вечной духовной памяти Кобзарю возвышается старинная церковь. Почти четыреста лет назад она была построена в селе Седневе Черниговской губернии казаками, шедшими на помощь Богдану Хмельницкому. Там, несомненно, бывал и Шевченко, гостя в поместье своего друга, отставного полковника и композитора Ильи Лизогуба. Сегодня здесь, у памятника

Кобзарю, проходят церемонии вручения Шевченковской премии – высшей награды Украины в области культуры и искусства»³⁴.

Найбільш очікуваною за своїм масштабом та розмахом подією стала виставка в Одеському музеї західного і східного мистецтва, яка відкрилась 28 лютого. Це був свого роду творчий звіт Одеської обласної організації Національної спілки художників України, який охоплював малярство, графіку, скульптуру, декоративно-ужиткове мистецтво. Критики, серед яких і самі автори, зазначали, що «чимало робіт, наприклад, із зображенням Тараса Григоровича, – це або академічні вправи, або приклад банального рішення. Подібне можна з успіхом використати на поштової листівці. Хоча є приємні винятки, як-от, зовсім крихітний рисунок олівцем Василя Гончарова під умовною назвою «Портрет», на якому зображений Шевченко-солдат під час заслання. «Караюсь, мучюсь, та не каюсь», – ніби промовляє скорботний і похмурий Шевченко. Психологізм вражає. Образ Тараса сповнений духовної величі, він монументальний. Це свого роду проекція епохи.

Красивий щодо живописного відбору і колористичною концепцією поетичний образ Катерини, створений Миколою Потужним. Маємо щось нове, свіже, індивідуально трактоване. Потужний... при усій камерності його полотен, у стилістичному плані виступає продовжувачем традицій монументальної школи Михайла Бойчука. Його творчість також певним чином споріднена з роботами відомого монументаліста Феодосія Гуменюка. Миколі Потужному вдалося уникнути штампу. Його Катерина лірична, і за настроєм викликає в пам'яті відомий образ замріяної Катерини Федора Кричевського.

Інший автор – молода, але вже цілком визначена у своїх пріоритетах художниця Олена Дацьо – представила власну інтерпретацію Катерини з відомого полотна Шевченка. Це – фотоколаж з використанням комп'ютерної графіки, фрагментарне зображення з акцентом на обличчі носія збезценої дівочості. І все ж на роботі мисткині бачимо молоду довірливу дівчину, яка не втратила своєї душевної чистоти й невинна у

своїх помислах». (В цей самий час в Одеській національній науковій бібліотеці ім. О.М. Горького експонувалась ціла серія робіт художниці Олени Дацьо, створена під впливом поезії Кобзаря – авт.)

«...Варто згадати твори Ігоря Марковського, Володимира Кабаченка, Віктора і Алли Сапатових, Святослава Горбенка, Юрія Коваленка, Миколи Овсійка та інших. Вони, якщо й не нав'язні безпосередньо творчості Тараса Шевченка, то ментально і духовно близькі до його світів. [...]

У рамках виставки відбулася наукова конференція «Т. Шевченко: життя і творчість. Т. Шевченко та сучасний контекст» за участі провідних одеських учених, а також гостей зі Львова. «Ми вирішили розширити формат виставки і запросити не лише художників, мистецтвознавців, колекціонерів і журналістів, але й літературознавців, істориків, культурологів, щоб збагатити контакти з культурним простором», – наголосив один з організаторів заходу художник Сергій Савченко³⁵. У перспективі планувалося видати каталог, до якого, крім творів одеських художників, мали увійти також матеріали конференції. (Цей проект було завершено у жовтні 2015 року.)

Одеський художній музей, об'єднуючи навчальні заклади, художні колективи та творчу громадськість міста своєю науково-просвітницькою ініціативою, провів низку святкових березневих заходів в продовж ювілейного місяця³⁶. Юні вихованці (наймолодший учасник – віком п'ять років) Одеських та приміських навчальних закладів: Одеської дитячої художньої школи № 2, Одеських дитячих шкіл мистецтв №№ 4, 5, Одеської дитячої театральної школи, Одеського художнього училища ім. М.Б. Грекова, Овідіопільської та Великодолинської дитячої школи мистецтв, – в рамках колективної виставки «Тарас Шевченко художнім поглядом юнацтва» представили своє бачення та розуміння постаті великого українського митця. Урочисте відкриття виставки 6 березня завершив виступ учнів Одеської середньої спеціалізованої музичної школи-інтернату ім. проф. П.С. Столярського. Тріо бандуристок «Намисто» та

капела бандуристів «Перлина» виконала музичну програму, куди увійшли лемківська народна пісня, сербська народна мелодія та інші композиції, і, звичайно, твори на слова Тараса Шевченка, зокрема відомий музичний твір одеського композитора В. Власова «Чи ми ще зійдемося знову».

Після довготривалої перерви, більш як десяти років, спеціально до ювілею Т.Г. Шевченка було приурочено поновлення експозиції залу українського декоративно-ужиткового мистецтва ОХМ. Відділ, створений ще у 1970 році засобом науково-пошукових експедицій через придбання та поповнення предметами та виробами з металу, шкіри, кераміки, скла, зразками вишивки і ткацтва, різьблення по дереву, писанок – в цілому більш як 200 експонатів, – завжди був і залишається окрасою музейного зібрання. Урочисте відкриття 9 березня проходило у музичному супроводі натхненного виконання лауреата чисельних міжнародних конкурсів та фестивалів тріо бандуристок «Мальви».

Одеський музей Костянтина Георгійовича Паустовського до 200-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка й 75-річчя першої публікації повісті К.Г. Паустовського «Тарас Шевченко» видав її в українському перекладі. В ювілейні дні в залах музею також була розгорнута експозиція репродукцій графічних робіт Тараса Григоровича та видань творів Паустовського й Шевченка.

Шевченко – ім'я світове. Світові значення і слава. Один із найбільших поетів України і один із найвизначніших українських художників. Митець справжнього таланту, чиє дарування було покликано спочатку відчути, потім віднайти, а згодом і відтворити засобом слова та художнього зображення найголовніші сутнісно-змістовні характеристики українства. Тому не дивно, що кожне наступне покоління демонструє, звичайно різним хистом і здібностями, своє намагання дотягнутись, або бодай торкнутися його звершень. Літопис образотворчої Шевченкіани Одеси звичайно тільки умовно закінчується 2014 роком. Ретроспективний огляд культурної події міста потребує подальшого заглиблення. Якщо Шевченко в портреті людини,

яку вважав найдостойнішим об'єктом зображення, як добре відомо, в першу чергу писав обличчя, а вже тільки потім змальовував по-стать, одяг, різні деталі, антураж, – то наше дослідження структуроване навпаки. Спочатку була відтворена хронологічна поступовість подій, їх загальна характеристика, тематич-

но-часова та формально-просторова змістовність. Тому попереду скрупульозна, кропітка робота та старанне студювання як цілої низки фактологічних доповнень, уточнень, так і з'ясування «портретної» сутності цих подій, їх естетичних принципів, специфіки художньої майстерності та розуміння художньо-образного світогляду митців.

- ¹ Зленко Г. В буремному двадцятому році // Чорномор. комуна. – Одеса, 1982. – 14 квіт. – С. 4.
- ² Вісти – Известия Одес. Губ. Исполн. Комитета и Губ. Комитета Коммунист. партии (больш.) Украины. – 1920. – 14 марта. – С. 1.
- ³ Народная выставка картин памяти Т.Г. Шевченко. Март-апрель 1920 : [кат.] / Гор. музей изящных искусств ; предисл. к отд. нар. искусства А.К. Драгоева. – Одесса, 1920. – С. [1-4].
- ⁴ Традиція шанування дня смерті Тараса Григоровича Шевченка в Одесі склалась ще в далекому 1879 році, коли Олексій Олександрович Андрійвський, один із перших шевченкознавців Одеси, у 18-ту річницю смерті видав розвідку «Поминки Тараса Григорьевича Шевченка 25 февраля 1879 года в Одессе» (Одесса : Тип. «Новороссийского телеграфа», 1879). Всі кошти від продажу планувалось направити на відкриття народної школи його імені та, по можливості, «содействовать большему распространению в обществе сведений о незабвенном кобзаре» (С. 3).
- ⁵ Памяти Тараса Шевченко // Вісти – Известия Одес. Губ. Исполн. Комитета и Губ. Комитета Коммунист. партии (больш.) Украины. – 1921. – 10 марта. – С. 3.
- ⁶ Памяти Шевченко // Вісти – Известия Одес. Губ. Исполн. Комитета и Губ. Комитета Коммунист. партии (больш.) Украины. – 1921. – 11 марта. – С. 1.
- ⁷ Перший народний музей Шевченка, «Тарасова світлиця», що знаходився поблизу поетової могили, був відкритий у 1884, другий – в Одесі в 1921 році, а третій – Літературно-меморіальний будинок-музей Тараса Шевченка – засновано в Києві 10 листопада 1928 року. Музейна Шевченкіана Одеси, яка розпочалась спробою 1921 року, була продовжена у 1964 році, коли викладачі та студенти філологічного факультету державного університету ім. І.І. Мечникова в одній із аудиторій відкрили музей до 150-річчя від Дня народження великого Кобзаря. Серед експонатів були також і роботи образотворчого характеру, зокрема авторська репліка М. Божія «Думи мої, думи...». З часом музей було зліквідовано. Втретє, у 2000-х роках, ініціатива знову прийшла з громадського кола, зокрема середовища колекціонерів. Див. прим. 25.
- ⁸ Что получила Одесса из столичных музеев // Вечерние известия. – 1928. – 20 мая. – С. 3.
- ⁹ Видатний твір радянської монументальної пластики – пам'ятник Т.Г. Шевченкові в Харкові – один з

- найкращих зразків монументальної Шевченкіани у світі. До участі у конкурсі був також поданий проект одеського скульптора Петра Веніаміновича Мітковицера (1888-1942), спадкоємця Б.В. Едуардса, завідувача відділу скульптури ОХУ (тоді – Політехнікум образотворчих мистецтв) в 1920-х роках. Пам'ятка національного значення неодноразово привертала увагу українських митців. Так, в зібранні ОХМ зберігаються чотири графічних зображення. Це роботи В.Ф. Мироненка (офорт, 1953), В.Г. Литвиненка (кольорова ліногравюра, 1954), В.Ф. Бойченка (ксилографія, 1964), В.І. Масика (кольорова ліногравюра, 1976).
- ¹⁰ Максим'юк Т. Ще два портрети Кобзаря // Комсомольська іскра. – 1974. – 19 берез. – С. 3.
  - ¹¹ Раніше – власність М.О. Новосельського; потім – А.О. Новосельського; з 1908 – В. Бацманова.
  - ¹² Ідентифікувати зазначену картину поки не вдалося, оскільки основний масив документального матеріалу ОХМ до 1944 року зберігся в залишковому стані.
  - ¹³ Одеса на республіканській виставці // Альманах Шевченкові. – Одеса : Вид. Одес. обл. філії Спілки рад. письменників України, 1940. – С. 214.
  - ¹⁴ Там само. – С. 208-209.
  - ¹⁵ Значне поповнення колекції оригінальними творами майстра було би справжньою вдачею, проте з'ясування подальшого перебігу надходжень і передач експонатів Музейної колекції дає підстави припустити помилковість цитованого абзацу. Див. примітку 18.
  - ¹⁶ На Одещині створено першу в СРСР машино-тракторну станцію. – Електрон. ресурс: http://www.calendarium.com.ua/ua/na_odeshchini_stvoreno_pershu_v_srsr_mashinotraktornu_stantsiyu_1928.
  - ¹⁷ ДАОО. Ф. Р-5585, оп. 1, ед. хр. 50, л. 40, 60, 61, 66, 112.
  - ¹⁸ В 1957 році наказом Міністерства культури УРСР від 12 травня була здійснена передача двох офортів Т. Шевченка «Старости» та «Автопортрет» до Київського державного музею українського мистецтва, де вони зберігаються і по сьогодні (Національний художній музей України, фонд графіки, Гр – 2292, Гр – 2219). Точну хронологію надходження офорту «Старости» поки не встановлено. Напевно можна стверджувати лише те, що це відбулось до 1944 року – початку післявоєнного ведення книг надходжень, де пізніше такі відомості відсутні. Але можна припустити, що це було у 1939 році. Газетне повідомлення (див. примітку 15) вказувало на

придбання Одеським музеєм російського і українського мистецтва трьох оригінальних офортів Шевченка. На той час в колекції було вже два офорти (отриманих ув 1928 році), а в передодні свята музей міг придбати ще один, саме «Старости», проте в газеті помилково вказали, що придбано не один, а три, але демонструвати мали три офорти. В ювілейному виданні «Альманах Шевченкові» підтверджується, що на цей час в музеї зберігалось два офорти (див. примітку 14). Інших свідчень про надходження «Старостів» не знайдено, тому можна допустити помилковість газетного формулювання в 1939 році. Інакше постає питання про наявність ще двох офортів, наявність яких в подальшому за першоджерелами більше не просліджується. Переведення офортів в 1957 році із зібрання ОХМ було здійснене в останнє. З того часу і по сьогодні в музейній колекції зберігається шість графічних робіт майстра. Для більш чіткого сприйняття зведемо фактологічні свідчення в єдину таблицю.

Назва твору	Дата надходження	Дата передачі	Наявне місце збереження
Судня рада	1928	- // -	Одеський художній музей
Притча про робітників на винограднику	1928	- // -	Одеський художній музей
Портрет дівчини з собакою	1937	1937	Національний музей Тараса Шевченка. Київ.
Старости	1939?	1957	Національний художній музей України. Київ.
Автопортрет	1948	1957	Національний художній музей України. Київ.
Старець на кладовищі	1948	- // -	Одеський художній музей
Сама собі в своїй господі	1948	- // -	Одеський художній музей
Вірсавія	1948	- // -	Одеський художній музей
Натурщиця	1948	- // -	Одеський художній музей

¹⁹ Михайло Божій в продовж свого тривалого творчого шляху неодноразово звертався до образу Кобзаря: «В дни празднования юбилея великого сына украинского народа Т.Г. Шевченко я невольно оглядываюсь на прожитые годы, на свой творческий путь. Шевченковская тема с раннего отрочества волнует меня и зовет на все новые поиски в творчестве. Еще шестнадцатилетним юношей под влиянием поэзии Шевченко, героического образа великого Кобзаря – певца народного горя и бунтаря – впервые рискнул воплотить поэта на своем собственном полотне. Это была по-детски наивная портретная картинка – своего рода умозрительная компиляция из виденных ранее портретов, скульптур и рисунков. Первыми ценителями творения были члены моей семьи. Портрет понравился. Пять дядьев тут же заказали мне сделать для них репродукции. В последующие годы я много раз возвращался к шевченковской теме. Были замыслы, были наброски, но дальше этого я тогда не пошел. Я очень мало знал о Кобзаре, чтобы писать не просто живописный портрет. Мой Шевченко должен был стать поэтической, социально звучащей картиной, которая передавала бы все то, что окружало поэта в те далекие годы. И я учился. Прочел и продумал все, что было написано рукой Шевченко, изучил литературу о нем и об эпохе, в которой он жил, вплоть до устава Кирилло-Мефодиевского братства. Я побывал в Киеве, Каневе и других местах, связанных с именем поэта. Чтобы проникнуться нужным мне настроением, часами слушал украинские песни, искал звуковой фон в произведениях Баха, в «Эмонте» Бетховена. На все это ушло много лет. В 1957 году я уже готов был стать за мольберт. Я отказался от всех изобразительных материалов о Шевченко. Единственными компонентами картины были: холст, краски, помертвевшая маска работы Клодта. В 1960 году я закончил картину – плод долгих творческих раздумий и исканий. Как и первый мой опыт, она получила название «Думы мои, думы...». Но, очевидно, в ней я не вместил весь материал о великом поэте. Сейчас работаю над образом Катерины. Не иллюстративным, а таким, который сам по себе выражал бы всю идею бессмертного произведения, воплощал в себе не только собирательный тип обездоленной женщины, но и саму закрепощенную Украину. Это большая работа. Для нее, очевидно, нужно еще многое знать, много учиться. И я это делаю с радостью, ибо шевченковская тема вечно волнует и вдохновляет меня» (Божій М. Вечно волнует // Знамя коммунизма. – 1964. – 9 марта. – С. 2).

²⁰ Ювілейна художня виставка, присвячена 150-річчю з дня народження Т.Г. Шевченка, експонувалась у Києві в трьох приміщеннях – Республіканському виставочному павільйоні, Київському державному музеї російського мистецтва та виставочному залі Спілки художників УРСР з 8 березня по 2 червня 1964 року. Найвизначніші твори цієї виставки

- і Республіканської художньої виставки 1963 року, а також все краще з Шевченкіани, що було створено за роки радянської влади в Україні, експонувалося в Москві, де було представлено 1609 творів живопису, скульптури, графіки, плаката, театрално-декораційного і народного декоративно-прикладного мистецтва. В ювілейному альбомі, для якого відібрали лише 68 творів, були репродуковані роботи трьох одеських митців – «Оксана» Г.І. Бельцова, «Думи мої, думи...» М.М. Божія та «Т.Г. Шевченко на засланні» К.В. Філатова (див.: Ювілейна художня виставка, присвячена 150-річчю з дня народження Т.Г. Шевченка : альбом / авт. та упоряд. Є.А. Афанасьєв. – К. : Мистецтво, 1965. – 94 с.).
- ²¹ Кобзареві – Одеса. – Одеса : Маяк, 1964. – 210 с.
- ²² Там само. – С. 32-33, 48-49, 64-65, 80-81, 96-97.
- ²³ Наконечна Л. Місто-герой великому Кобзареві // Чорноморська комуна. – 1966. – 2 липня. – С. 1; Майстровой Я. История Одессы в названиях улиц: топонимический справочник. – Одесса : ОА «Пласке», 2012. – С. 151-152.
- ²⁴ Свідчення про раніше встановлений пам'ятник див.: Новые работы скульпторов // Знамя коммунизма. – 1954. – № 5. «Бригада скульпторов Одессы в составе Чубина, Вильчинского, Кутеповой и Стась разрабатывает проект монумента великого украинского поэта Тараса Григоровича Шевченко. Он посвящается 300-летию воссоединения Украины с Россией и предназначен для установки в Одесском центральном парке культуры и отдыха, носящем имя великого кобзаря. Высота монумента 7,5 метра. Деятельное участие в разработке монумента принимает архитектор Одессы т. Коробец. Представленные бригадой 4 варианта эскиза рассмотрены Художественным советом. Принят вариант скульптура т. Кутеповой, который сейчас разрабатывается с учетом всех замечаний, сделанных Художественным советом».
- ²⁵ За ініціативи одеського збирача Україніки, заслуженого працівника культури України Тараса Максим'юка у 2006 році було видано альбом, в якому презентовано проект Українського культурологічного музейно-виставкового центру «Тарасів дім». Структурно планувалось декілька музейних експозицій, постійних і періодичних виставок, відкритих на основі збірки колекціонера. Серед першочергових мали бути музеї «Одещина – Шевченкові», «Братерство Тарасівців», «Графічна пісня Амвросія Ждахи», «Пензлем, різцем і пером», присвячена життю і творчому шляху М. Жука, а також експозиції, що розповідали б історію української видавничої справи в Одесі. Центр разом із декількома тисячами експонатів мав бути подарований колекціонером Тарасом Максим'юком одеситам. – Див.: Дещо про «Тарасів дім» // Одещина – Шевченкові : збірка. – Одеса, 2006. – С. 1.
- ²⁶ До серії «Живописна Україна» належить лише один офорт «Судня рада» 1844 року.
- ²⁷ Ігуменя Серафима (Шевчук). Шевченківська ікона. – Електрон. ресурс: Православ'є в Україні // <http://arhiv2.orthodoxy.org.ua/page-919.html#tgsch.jpg>; Шевченківські дні: 10 фактів про ікону святителя Тарасія – небесного покровителя Тараса Шевченка. – Електрон. ресурс: Православ'є в Україні // <http://orthodoxy.org.ua/data/10-faktiv-pro-ikonu-nebesnogo-pokrovatelya-tarasa-shevchenka.html>
- ²⁸ Великомихайлівська центральна бібліотечна система. Рубрика «Гордість Великомихайлівщини». – Електрон. ресурс: http://velmihailivkab.ucoz.ua/index/gordist_velikomikhajlivshhini/0-32; Кудлач В. На зламів світла і тіні // Артанія. – 2010. – Кн. 19. – № 2. – С. 28.
- ²⁹ Кракалія Р. Ця нескінченна дорога до Шевченка // Чорноморські новини. – 2013. – 14 березня. – <http://chornomorka.com/archive/a-2102.html>
- ³⁰ Володимир Петрович Кабаченко народився 20 травня 1958 р. у Миколаєві. Закінчив Одеське державне художнє училище ім. М.Б. Грекова у 1978 р. (спеціальність – викладач креслення та малювання) та Миколаївську філію Київського національного університету культури і мистецтв у 2007 році (спеціальність – художник-графік, дизайнер, викладач). Лауреат та дипломант чисельних міжнародних та всеукраїнських виставок: диплом бієнале сучасного мистецтва «Імпреза» (1993), почесний диплом Києво-Могилянської академії (1994), лауреат конкурсу міського голови «Твої імена, Одесо» (2001), міжнародної виставки сучасного мистецтва «Салон Молдови» (2002), муніципальної премії ім. К.К. Костанді (2008). Загалом понад 60 колективних та 12 персональних виставок. – Див.: Комітет з національної премії України імені Тараса Шевченка. – Офіційний веб-сайт: <http://knpu.gov.ua/taxonomy/term/31/all?page=5>
- ³¹ Головка Т. Подорожуючи «Степовим caprichos» // День. – 2013. – 21 листоп. – С. 10.
- ³² Кудлач В. Тест на національну зрілість // Чорномор. новини. – 2013. – 14 берез. // <http://chornomorka.com/archive/a-2090.html>
- ³³ У Воронцовському палаці – українська зима. – Електрон. ресурс: <http://chornomorka.com/archive/a-3362.html>
- ³⁴ Чурай М. Живописная Украина наследников Кобзаря // Одесский вестник. – 2014. – 25 января.; <http://odvestnik.com.ua/issue/646/12425/>
- ³⁵ Вишняк В. Й ось ця подія настала... // Чорноморські новини. – 2014. – 6-8 березня; <http://chornomorka.com/archive/a-3598.html>; Чурай М. Пространство Тараса Шевченка // Одесский вестник. – 2014. – 7 марта; <http://odvestnik.com.ua/issue/652/12676/>
- ³⁶ В ювілейному 2014 році Вчена рада ОХМ прийняла рішення, що вшанування 200-річчя з Дня народження Т.Г. Шевченка продовжуватимуться до кінця березня. Кожного наступного березневого тижня відбувались суботні ювілейні заходи. Співробітники ОХМ читали публічні лекції: «Творча біографія Т.Г. Шевченка в

галереї автопортретів та портретів митця», «Графіка Т.Г. Шевченка», «Творчість Т.Г. Шевченка та художня спадщина його послідовників», а вихованці Одеського училища мистецтв і культури ім. К.Д. Данькевича і студенти Одеської національної музичної академії ім. А.В. Нежданової давали концерти. На протязі десяти років, починаючи з 2003-го, ОХМ в партнерстві із Інтелектуальним форумом Одещини та журналом «ДНК» обопільно проводили різноманітні культурологічні заходи в середовищі школярства та студентства з вшанування творчого генія Тараса Григоровича Шевченка. «...Молоді викладачки двох одеських ВНЗ – медичного та національного університетів – проф. Тетяна Мейзерська та Софія Шеренгова запропонували своїм студентам написати реферати про Т. Шевченка. Найсмівливіші...

виступили перед учасниками науково-практичної конференції. Вже третя за ліком, вона відбулася 9 березня у художньому музеї і почалася, звісно, у залі, де зберігаються картини українських майстрів, української тематики. [...] Студенти з цікавістю слухали пояснення працівників музею. Відтак всі перемістилися до лекційної зали. – «Коли ми замислили першу таку конференцію, то довго шукали місце, де б її можна було провести, аж поки нас не запросили сюди, до цього музею», – сказала у вступному слові Софія Шеренгова. – Чи була вона корисною для студентів? Самі вони цього ще не знають... Це не вказівка згори...» (Кракалія Р. Студенти про Тараса // Чорноморські новини. – 2005. – 12 березня – С. 1).